DOMSTOLENS DOM (Fjerde Afdeling)

20. oktober 2011 *

I sag C-123/10,

angående en anmodning om præjudiciel afgørelse i henhold til artikel 267 TEUF, indgivet af Oberster Gerichtshof (Østrig) ved afgørelse af 9. februar 2010, indgået til Domstolen den 8. marts 2010, i sagen:

Waltraud Brachner

mod

Pensionsversicherungsanstalt,

har

DOMSTOLEN (Fjerde Afdeling)

sammensat af afdelingsformanden, J.-C. Bonichot, og dommerne A. Prechal (referererende dommer), K. Schiemann, L. Bay Larsen og E. Jarašiūnas,

generaladvokat: V. Trstenjak
justitssekretær: fuldmægtig K. Malacek,

* Processprog: tysk.

på grundlag af den skriftlige forhandling og efter retsmødet den 13. april 2011,

efter at der er afgivet indlæg af:

— den østrigske regering ved G. Hesse, som befuldmægtiget

— Irland ved D. O'Hagan og N. Travers, som befuldmægtigede

— Europa-Kommissionen ved V. Kreuschitz og M. van Beek, som befuldmægtigede,

og efter at generaladvokaten har fremsat forslag til afgørelse i retsmødet den 16. juni 2011,

afsagt følgende

Dom

1 Anmodningen om præjudiciel afgørelse vedrører fortolkningen af artikel 4, stk. 1, i Rådets direktiv 79/7/EØF af 19. december 1978 om gradvis gennemførelse af princippet om ligebehandling af mænd og kvinder med hensyn til social sikring (EFT 1979 L 6, s. 24).

2 Denne anmodning er indgivet inden for rammerne af en retssag, der føres af Waltraud Brachner mod Pensionsversicherungsanstalt (pensionsforsikringsanstalten) vedrørende størrelsen af den pensionsforhøjelse, som hun blev tildelt inden for rammerne af pensionsreguleringsordningen for 2008.

Retsforskrifter

EU-retlige bestemmelser

3 Artikel 1 i direktiv 79/7 bestemmer:

»Dette direktiv tilsigter gradvis gennemførelse for så vidt angår den i artikel 3 omhandlede sociale sikring og anden social beskyttelse af princippet om ligebehandling af mænd og kvinder med hensyn til social sikring, i det følgende benævnt »princippet om ligebehandling«.«

4 I direktivets artikel 3, stk. 1, er fastsat følgende:

»Dette direktiv finder anvendelse:

a) på lovbestemte ordninger, der sikrer beskyttelse mod følgende risici:

[…]

— alderdom

[…]

b) på bestemmelser om social bistand, i det omfang disse er bestemt til at supplere eller træde i stedet for de i litra a) nævnte risici.«

5 Direktivets artikel 4, stk. 1, har følgende ordlyd:

»Princippet om ligebehandling indebærer, at der ikke finder nogen forskelsbehandling sted på grundlag af køn, hverken direkte eller indirekte, under henvisning særlig til ægteskabelig eller familiemæssig stilling, især for så vidt angår:

[…]

— beregning af ydelserne, herunder ægtefælle- eller forsørgertillæg, og betingelserne for varigheden og bevarelsen af retten til ydelserne.«

Nationale bestemmelser

6 § 108, stk. 5, i Allgemeines Sozialversicherungsgesetz (den generelle lov om social sikring) af 9. september 1955 (BGBl. 189/1955) i den affattelse heraf, der finder anvendelse på tvisten i hovedsagen (herefter »ASVG«), bestemmer:

»Reguleringsfaktor: Forbundsministeren for social sikring, generationsspørgsmål og forbrugerbeskyttelse fastsætter senest den 30. november hvert år i en bekendtgørelse

reguleringsfaktoren (§ 108f) for det efterfølgende kalenderår. Bekendtgørelsen forelægges forbundsregeringen til godkendelse. For så vidt andet ikke er bestemt, skal reguleringsfaktoren anvendes til forhøjelse af pensioner og renter samt af de faste beløb, der er forbundet med ydelser inden for socialforsikringen.«

7 ASVG's § 108f har følgende ordlyd:

»1. Forbundsministeren for social sikring, generationsspørgsmål og forbrugerbeskyttelse fastsætter reguleringsfaktoren for hvert kalenderår under hensyn til den referenceværdi, der er omhandlet i § 108e, stk. 9, første punktum.

2. Referenceværdien skal fastsættes således, at den forhøjelse af pensionerne, der følger af tilpasningen med referenceværdien, skal svare til stigningen i forbrugerpriserne i overensstemmelse med stk. 3. Den rundes op til tre decimaler.

3. Stigningen i forbrugerpriserne fastlægges på grundlag af den gennemsnitlige stigning i 12 kalendermåneder indtil juli måned i det år, der går forud for reguleringsåret, idet der tages udgangspunkt i forbrugerprisindekset for 2000 eller ethvert andet indeks, der måtte have erstattet det. […]«

8 ASVG's § 108h, stk. 1, har følgende ordlyd:

»Med virkning fra den 1. januar hvert år

a) skal alle pensioner fra pensionsforsikringen, for hvilke skæringsdagen […] ligger før den 1. januar det pågældende år

[…]

multipliceres med reguleringsfaktoren. […]«

9 For 2008 blev reguleringsfaktoren for de pensioner, der udbetales i henhold til ASVG, fastsat til 1,017 ved bekendtgørelse fra forbundsministeren for sociale anliggender og forbrugerbeskyttelse (BGBl. II, 337/2007).

10 ASVG's § 634, stk. 10, i den affattelse, der følger af Bundesgesetz zur Anpassung von Rechtsvorschriften an die Vereinbarung gemäß Art. 15a B-VG über die Organisation und Finanzierung des Gesundheitswesen für die Jahre 2008 bis 2013, BGBl. I, 101/2007 (forbundsloven om tilpasning af retsforskrifterne til den aftale, der blev indgået i medfør af § 15a i BV-G vedrørende tilrettelæggelse og finansiering af sundhedsvæsenet for årene 2008-2013, herefter »ændringsloven af 2007«), bestemmer, at der skal ske en ekstraordinær forhøjelse af pensionerne for 2008 som følge af den aftale, der blev indgået med Österreichischer Seniorenrat (det østrigske ældreråd).

11 Bestemmelsen har følgende ordlyd:

»Som en undtagelse til § 108h, stk. 1, første punktum, skal pensioner, der overstiger 746,99 EUR pr. måned, ikke multipliceres med reguleringsfaktoren i kalenderåret 2008, men forhøjes som følger. Hvis pensionen månedligt udgør

1. mellem 746,99 EUR og 1 050 EUR, forhøjes den med 21 EUR

2. mellem 1 050 EUR og 1 700 EUR, multipliceres den med faktor 1,020

3. mellem 1 700 EUR og 2 161,50 EUR, forhøjes den med en procentsats, der falder lineært mellem ovennævnte beløb fra 2,0 til 1,7 %

4. mere end 2 161,50 EUR, forhøjes den med 36,57 EUR.«

12 I Østrig bosatte personer, der oppebærer en pension eller efterladtepension, der er så lav, at den ikke dækker eksistensminimum, fordi de ikke har tilbagelagt tilstrækkeligt med forsikringsperioder, eller fordi beregningsgrundlaget for pensionen er for lavt, har i princippet ret til en kompenserende tillægsydelse, for så vidt som deres relevante indtægter ikke overstiger den sats, der er fastsat for dette tillæg.

13 I ASVG's § 292, stk. 2, er det i denne forbindelse fastsat, at den samlevende ægtefælles samlede nettoindkomst skal tages i betragtning ved afgørelsen af, om pensionsmodtageren, henset til denne sats, har ret til kompenserende tillægsydelse.

14 Når bruttobeløbet for pensionen og de øvrige nettoindtægter for en person og dennes samlevende ægtefælle er mindre end satsen for den kompenserende tillægsydelse, har den pågældende ret til nævnte tillægsydelse i form af et beløb svarende til forskellen mellem vedkommendes samlede indkomst og denne sats.

15 ASVG's § 293, som affattet ved ændringsloven af 2007, foreskriver en ekstraordinær forhøjelse af satsen for den kompenserende tillægsydelse, idet den stiger fra 726 EUR til 747 EUR for enlige pensionister og fra 1 091,14 EUR til 1 120 EUR for pensionister, der bor sammen med deres ægtefælle.

Tvisten i hovedsagen og de præjudicielle spørgsmål

16 Waltraud Brachner, der er født den 8. juni 1947, oppebærer i medfør af ASVG en pension fra Pensionsversicherungsanstalt, der i 2007 beløb sig til 368,16 EUR brutto pr. måned. Hun har ikke ret til kompenserende tillægsydelse, da hendes ægtefælle oppebærer en pension på 1 340,33 EUR netto pr. måned, der sammenlagt med hendes egen indkomst når op på et beløb, der overstiger den sats, der er fastsat for dette tillæg.

17 Ved afgørelse af 8. maj 2008 besluttede Pensionsversicherungsanstalt, at Waltraud Brachners pension med virkning fra den 1. januar 2008 udgjorde 374,42 EUR brutto pr. måned under anvendelse af reguleringsfaktoren, der var fastsat til 1,017 for 2008, dvs. en forhøjelse af hendes pension med 1,7 %.

18 Waltraud Brachner indbragte denne afgørelse for Landesgericht Linz, idet hun fremsatte krav om udbetaling af en pension på 389,16 EUR brutto pr. måned med virkning fra den 1. januar 2008 svarende til den stigning på 21 EUR, der var fastsat ved ASVG's § 634, stk. 10, således som bestemmelsen var affattet efter ændringsloven af 2007, for pensioner på mellem 746,99 EUR og 1 050 EUR pr. måned.

19 Til støtte for sit søgsmål gjorde hun gældende, at den regulering, som den østrigske lovgiver foretog for 2008, er uforenelig med ligebehandlingsprincippet, at den krænker ejendomsretten som garanteret ved forfatningen og indebærer en indirekte forskelsbehandling af kvinder, der er i strid med artikel 4 i direktiv 79/7.

20 Ved dom af 8. juli 2008 gav Landesgericht Linz Waltraud Brachner medhold i sagen, idet retten lagde til grund, at reguleringen af pensionerne for 2008 udgjorde en retsstridig indirekte forskelsbehandling af kvinder.

21 Denne dom blev omgjort ved dom af 13. august 2008 afsagt af Oberlandesgericht Linz i dennes egenskab af appelinstans i arbejds- og socialretlige sager. Waltraud Brachner indgav herefter en »revisionsanke« til Oberster Gerichtshof.

22 Ved dom af 24. september 2009 afviste Verfassungsgerichtshof de begæringer — herunder den, som Oberster Gerichtshof havde indgivet i den sag, der vedrørte Waltraud Brachner — der havde til formål at få annulleret ASVG's bestemmelser vedrørende pensionsreguleringen for 2008, for så vidt som ændringsloven af 2007 begrænser den ekstraordinære forhøjelse af pensionerne i nævnte år til pensioner, der overstiger 746,99 EUR. Disse begæringer var støttet på forfatningsretlige anbringender vedrørende en tilsidesættelse af ligebehandlingsprincippet og ejendomsretten.

23 Da Verfassungsgerichtshof havde afvist disse begæringer, fortsatte Oberster Gerichtshof af egen drift »revisionsproceduren« i hovedsagen.

24 Den forelæggende ret har anført, at den for retten verserende sag nu har til formål at få afgjort det spørgsmål, der endnu er omtvistet mellem parterne, nemlig om den pensionsregulering, som den østrigske lovgiver foretog for 2008, er i strid med artikel 4 i direktiv 79/7 som følge af en indirekte forskelsbehandling af kvinder.

25 Herved har Oberster Gerichtshof for det første konstateret, at parterne er uenige om, hvorvidt den i hovedsagen omhandlede ordning med årlig pensionsregulering henhører under anvendelsesområdet for artikel 4, stk. 1, i direktiv 79/7, og navnlig under det heri indeholdte begreb »beregning af ydelser«.

26 Med hensyn til den indirekte forskelsbehandling, som Waltraud Brachner angiveligt blev udsat for, er retten for det andet af den opfattelse, at reguleringen af pensionerne for 2008 indebærer en ulige behandling af de berørte pensionister, for så vidt som de pensioner, der er lavere end satsen for den kompenserende tillægsydelse, kun blev forhøjet med 1,7 %, hvorimod pensioner på mellem 747 EUR og 2 160 EUR var genstand for en større forhøjelse.

27 Det skal således efter rettens opfattelse undersøges, om denne ulige behandling indebærer en ulempe, der berører et væsentligt større antal kvinder end mænd.

28 Den forelæggende ret har i denne forbindelse henvist til nedennævnte konstateringer, der følger af statistiske oplysninger vedrørende personer henhørende under anvendelsesområdet for ASVG i december 2007:

— 1 325 762 personer, heraf 614 293 mænd og 711 469 kvinder, oppebærer en arbejdsophørspension optjent på grundlag af deres egen erhvervsmæssige beskæftigelse

— 562 463 personer, heraf 408 901 kvinder og 153 553 mænd, har oppebåret en pension, der er lig med eller mindre end 750 EUR pr. måned (herefter »minimumspensionen«), dvs. 57 % af de kvindelige pensionister og 25 % af de mandlige.

29 Ifølge retten følger det heraf, at procentsatsen af kvinder, der blev behandlet ugunstigt ved pensionsreguleringen for 2008, er ca. 2,3 gange større end procentsatsen af mænd.

30 Oberster Gerichtshof har for det tredje anført, at Pensionsversicherungsanstalt har gjort gældende, at en sådan ulige behandling kunne være objektivt begrundet, for det første fordi kvinder indbetaler bidrag i kortere tid end mænd, da de pensioneres tidligere end sidstnævnte, og dernæst fordi kvinder oppebærer deres pension i længere tid end mænd som følge af deres forventede levealder, der gennemsnitligt er længere end sidstnævntes, og endelig fordi forhøjelsen af satsen for den kompenserende tillægsydelse for 2008 er på 21 EUR pr. måned for enlige pensionister og på ca. 29 EUR pr. måned for pensionister, der lever sammen med en anden person.

31 I denne forbindelse er den forelæggende ret først og fremmest af den opfattelse, at den begrundelse, der er baseret på kvinders kortere bidragsperiode, må forkastes, da den omhandlede årlige regulering har til formål at opretholde pensionisternes købekraft derved, at størrelsen af pensionsudbetalingerne følger udviklingen i forbrugerpriserne, og at denne regulering følgelig ikke udgør et element af ydelsen, hvis størrelse er forbundet med bidragenes størrelse og længden af den periode, hvori der er indbetalt bidrag.

32 Oberster Gerichtshof er endvidere af den opfattelse, at den omstændighed, at kvinder i gennemsnit oppebærer deres pension i en længere periode som følge af, at deres forventede levetid er længere end mænds, heller ikke kan begrunde den omhandlede ulige behandling, da der er tale om en faktor, der er direkte støttet på kønnet, og

som ifølge Domstolens praksis efter sin natur ikke kan tages i betragtning (dom af 14.12.1995, sag C-317/93, Nolte, Sml. I, s. 4625, præmis 28).

33 Hvad endelig angår den begrundelse, der er støttet på forhøjelsen af satsen for den kompenserende tillægsydelse, har den forelæggende ret anført, at statistiske data viser, at 136 771 personer, heraf 64 166 mænd og 72 605 kvinder, har oppebåret den kompenserende tillægsydelse til deres pension.

34 Eftersom, for så vidt angår personer, der henhører under anvendelsesområdet for ASVG, 57 % af de kvindelige pensionister imidlertid oppebærer en minimumspension, hvorimod dette kun er tilfældet for 25 % af de mandlige pensionister, er den forelæggende ret af den opfattelse, at der er langt flere kvinder end mænd, der ikke modtager kompenserende tillægsydelse, hvorfor de ikke kan drage fordel af forhøjelsen af satsen for dette tillæg, der er fastsat inden for rammerne af pensionsreguleringen for 2008.

35 Oberster Gerichtshof er endvidere af den opfattelse, at selv om medregning af ægtefællens indkomst ved afgørelsen af, om der er ret til kompenserende tillægsydelse, ganske vist forekommer begrundet, da denne ydelse har til formål at sikre et eksistensminimum (dom af 19.11.1992, sag C-226/91, Molenbroek, Sml. I, s. 5943), følger det ikke heraf, at en sådan medregning ligeledes er berettiget i forbindelse med en foranstaltning til årlig regulering af pensionerne.

36 Ifølge retten har den årlige regulering af pensionerne nemlig hovedsagelig til formål at opretholde pensionens købekraft og forfølger dermed et helt andet formål end det, der forfølges med den kompenserende tillægsydelse.

37 Den forelæggende ret er af den opfattelse, at på denne baggrund opstår spørgsmålet, om forhøjelsen af satsen for den kompenserende tillægsydelse kan begrunde en forhøjelse, der er mindre end den, der ved reguleringen for 2008 blev fastsat for minimumspensionerne, og den omstændighed, at betydeligt flere kvinder end mænd blev behandlet ugunstigt, når pensionistens øvrige indtægter og vedkommendes samlevende ægtefælles ditto i medfør af reglerne om denne kompenserende tillægsydelse udelukkende tages i betragtning ved minimumspensionerne, mens de, der oppebærer højere pensioner, får en højere stigning, uden at der derved tages hensyn til deres eller deres ægtefælles øvrige indtægter.

38 Under disse omstændigheder har Oberster Gerichtshof besluttet at udsætte sagen og forelægge Domstolen følgende præjudicielle spørgsmål:

»1) Skal artikel 4 i direktiv [79/7] fortolkes således, at ordningen om årlig pensionsregulering (»Valorisierung« — værdisikring) i henhold til bestemmelserne om lovbestemt pensionsforsikring tillige er omfattet af forbuddet mod forskelsbehandling i bestemmelsens stk. 1?

2) Såfremt spørgsmål 1 besvares bekræftende: Skal artikel 4 i direktiv [79/7] fortolkes således, at bestemmelsen er til hinder for en national ordning vedrørende årlig pensionsregulering, hvorefter der for en vis gruppe modtagere af lavere pensioner er fastsat en potentielt mindre forhøjelse end for andre pensionsmodtagere, såfremt 25 % af de pensionsmodtagere, der berøres negativt af denne ordning, er mænd, mens 57 % heraf er kvinder, og ordningen ikke er objektivt begrundet?

3) Såfremt spørgsmål 2 besvares bekræftende: Kan en negativ forskelsbehandling af kvindelige pensionsmodtagere ved den årlige forhøjelse af deres pension være begrundet i den lavere pensioneringsalder og/eller længere udbetalingsperiode for kvindelige pensionsmodtagere og/eller i den omstændighed, at den vejledende sats for minimumsindkomst i henhold til socialretlige forskrifter (Ausgleichzulagenrichtsatz — vejledende sats for den kompenserende tillægsydelse) blev forhøjet mere end proportionalt, når det følger af de socialretlige bestemmelser om sikring af en minimumsindkomst (Ausgleichszulage — kompenserende tillægsydelse), at pensionsmodtagerens øvrige personlige indtægter samt en samlevende ægtefælles indtægter skal medregnes, mens forhøjelsen for andre pensionsmodtagere foretages uden medregning af øvrige personlige indtægter eller ægtefællens indkomst?«

Om de præjudicielle spørgsmål

Det første spørgsmål

39 Med det første spørgsmål ønsker den forelæggende ret nærmere bestemt oplyst, om artikel 3, stk. 1, i direktiv 79/7 skal fortolkes således, at en ordning med årlig regulering af pensioner som den i hovedsagen omhandlede henhører under direktivets anvendelsesområde med den virkning, at bestemmelserne vedrørende denne ordning falder ind under forbuddet mod forskelsbehandling i direktivets artikel 4, stk. 1.

40 Det fremgår af fast retspraksis, at en ydelse, for at den kan være omfattet af anvendelsesområdet for direktiv 79/7, helt eller delvis skal indgå i en lovbestemt ordning, der sikrer beskyttelse mod en af de i direktivets artikel 3, stk. 1, opregnede risici, eller udgøre en form for social bistand med det samme formål og være direkte og faktisk

forbundet med beskyttelsen mod en af de opregnede risici (jf. bl.a. dom af 16.12.1999, sag C-382/98, Taylor, Sml. I, s. 8955, præmis 14 og den deri nævnte retspraksis).

41 Da det er ubestridt, at den i hovedsagen omhandlede ydelse indgår i en lovbestemt ordning, for så vidt som den er fastsat ved lov, nemlig i ASVG om ordningen med pensionsreguleringen for 2008, skal det herefter undersøges, om denne ydelse er direkte og faktisk forbundet med beskyttelsen mod en af de risici, der er opregnet i artikel 3, stk. 1, i direktiv 79/7.

42 I denne forbindelse må det konstateres, at en pension, der udbetales i henhold til ASVG, såsom den, Waltraud Brachner oppebærer, udgør en ydelse, der åbenlyst er direkte og faktisk forbundet med en af disse risici, nemlig den, der vedrører alderdom.

43 Dette gælder ligeledes for en ordning med årlig regulering af en pension som den i hovedsagen omhandlede.

44 Den efterfølgende regulering af pensionen har nemlig, ligesom pensionen selv, til formål at beskytte de personer, der har nået den lovbestemte pensionsalder, mod risikoen for alderdom, idet det sikres, at disse personer kan råde over de nødvendige midler, bl.a. henset til deres særlige behov som pensionister.

45 Som den forelæggende ret har anført, har den i hovedsagen omhandlede reguleringsordning til formål at opretholde pensionens købekraft ved at knytte dens størrelse til udviklingen i forbrugerprisindekset.

46 Henset til formålet med den i hovedsagen omhandlede reguleringsordning, der — som den forelæggende ret har anført — består i at sikre pensionens købekraft i forhold til udviklingen i forbrugerpriserne, kan det desuden ikke lægges til grund, at der er tale om en ordning, hvorefter personer, hvis indkomst er under en i lovgivningen defineret grænse, på visse betingelser får udbetalt en særlig ydelse, der er bestemt til at dække deres underhold, hvilken ordning, Domstolen har fastslået, ikke er omfattet af artikel 3, stk. 1, litra a), i direktiv 79/7 (dom af 16.7.1992, forenede sager C-63/91 og C-64/91, Jackson og Cresswell, Sml. I, s. 4737, præmis 17).

47 Den ekstraordinære forhøjelse, der er fastsat ved den i hovedsagen omhandlede reguleringsordning, tildeles nemlig, selv om pensionisterne ikke har økonomiske eller materielle vanskeligheder. Det er endvidere kun personer, der har nået den lovbestemte pensionsalder, der kan drage fordel af denne reguleringsordning, hvorfor tildeling af en forhøjelse i medfør heraf i alle situationer afhænger af, at risikoen for alderdom er indtrådt (jf. analogt Taylor-dommen, præmis 23-25).

48 Reguleringsordningen adskiller sig således ligeledes fra andre ordninger, som Domstolen har skullet tage stilling til, og som vedrørte tilpasninger, der blev bevilget som følge af, at der forelå en af de risici, der er opregnet i artikel 3, stk. 1, i direktiv 79/7. Domstolen fastslog, at denne omstændighed i sig selv var utilstrækkelig til at bringe den ydelse, der lå til grund for disse tilpasninger, og som ikke vedrørte en sådan risiko, ind under anvendelsesområdet for direktiv 79/7 (jf. i denne retning Jackson og Cresswell-dommen, præmis 19).

49 I det foreliggende tilfælde er der heller ikke tale om en ordning, der er kendetegnet ved, at loven fastsætter det beløb, der svarer til, hvad de pågældende personer teoretisk har behov for til deres underhold, og som er grundlaget for fastsættelsen af den pågældende ydelse, uden at der herved tages hensyn til, om der foreligger en af de risici, der er opregnet i artikel 3, stk. 1, i direktiv 79/7, hvilken ordning, Domstolen

har fastslået, under ingen omstændigheder henhører under direktivets anvendelsesområde (jf. Jackson og Cresswell-dommen, præmis 20).

50 Henset til formålet med den i hovedsagen omhandlede reguleringsordning kan den efterfølgende ændring af pensionernes størrelse, der foreskrives heri, desuden anses for at henhøre under »beregningen af ydelserne« som omhandlet i artikel 4, stk. 1, i direktiv 79/7.

51 Den modsatte fortolkning, hvorefter kun den oprindelige beregning af en ydelse, der henhører under anvendelsesområdet for direktiv 79/7, er omfattet af forbuddet i direktivets artikel 4, stk. 1, fordi den vedrører en af de i direktivets artikel 3, stk. 1, anførte risici, kan ikke lægges til grund.

52 Som generaladvokaten har anført i punkt 59 i forslaget til afgørelse, ville en sådan restriktiv fortolkning, der indebærer, at det uden nogen åbenlys begrundelse anerkendes, at der foreligger en væsentlig begrænsning af rækkevidden af forbuddet mod forskelsbehandling af kvinder, såvel bringe formålet med direktiv 79/7, der ifølge første betragtning hertil består i en gradvis gennemførelse af princippet om ligebehandling med hensyn til social sikring, som Domstolen gentagne gange har understreget vigtigheden af (jf. bl.a. dom af 18.11.2010, sag C-356/09, Kleist, Sml. I, s. 11939, præmis 39 og den deri nævnte retspraksis), som direktivets effektive virkning i fare.

53 Henset til ovenstående bemærkninger skal det første spørgsmål besvares med, at artikel 3, stk. 1, i direktiv 79/7 skal fortolkes således, at en ordning med årlig regulering af pensioner som den i hovedsagen omhandlede henhører under direktivets anvendelsesområde og derfor falder ind under forbuddet mod forskelsbehandling i direktivets artikel 4, stk. 1.

Det andet spørgsmål

54 Med det andet spørgsmål ønsker den forelæggende ret nærmere bestemt oplyst, om artikel 4, stk. 1, i direktiv 79/7 skal fortolkes således, at den er til hinder for nationale retsforskrifter, der medfører, at en bestemt gruppe modtagere af minimumspensioner udelukkes fra en ekstraordinær forhøjelse af pensionen, og som tildeler disse sidstnævnte en forhøjelse, der er mindre end for andre pensionistmodtagere, hvilket indebærer, at langt flere kvinder end mænd behandles ugunstigt.

55 Det skal indledningsvis konstateres, at en national lovgivning som den i hovedsagen omhandlede ikke indebærer direkte forskelsbehandling, da den finder anvendelse uden forskel på mandlige og kvindelige arbejdstagere. Det skal derfor undersøges, om den kan udgøre en indirekte forskelsbehandling.

56 I henhold til Domstolens faste praksis foreligger der en indirekte forskelsbehandling, såfremt en national bestemmelse — selv om den er udformet kønsneutralt — indebærer, at langt flere kvinder end mænd faktisk behandles ugunstigt (jf. bl.a. dom af 16.7.2009, sag C-537/07, Gómez-Limón Sánchez-Camacho, Sml. I, s. 6525, præmis 54 og den deri nævnte retspraksis).

57 Ifølge den forelæggende ret følger det herved af bestemmelserne i den i hovedsagen omhandlede ordning med regulering af pensionerne, og navnlig af ASVG's § 634, stk. 10, i den affattelse heraf, der følger af ændringsloven af 2007, at personer, der som Waltraud Brachner oppebærer en minimumspension, hvis størrelse ligger over satsen for den kompenserende tillægsydelse, behandles ugunstigt, da de er udelukket fra den ekstraordinære forhøjelse, der tildeles personer, som oppebærer højere pensioner, og de principielt kun har ret til den lavere forhøjelse, der er fastsat i ASVG's § 108h, stk. 1, der for 2008 er fastsat til 1,7 %.

58 Herefter opstår spørgsmålet, om denne ugunstige behandling faktisk berører langt flere kvinder end mænd.

59 For at kunne besvare dette spørgsmål skal det, som den forelæggende ret har anført, undersøges, om den kategori af pensionister, der udsættes for denne ugunstige behandling, består af langt flere kvinder end mænd.

60 En første omstændighed, der indicerer, at denne ugunstige behandling berører langt flere kvinder end mænd, der skal tillægges betydelig vægt, og som desuden udgør et uundværligt element af analysen (jf. i relation til Rådets direktiv 76/207/EØF af 9. februar 1976 om gennemførelse af princippet om ligebehandling af mænd og kvinder for så vidt angår adgang til beskæftigelse, erhvervsuddannelse, forfremmelse samt arbejdsvilkår (EFT L 39, s. 40) dom af 9.2.1999, sag C-167/97, Seymour-Smith og Perez, Sml. I, s. 623, præmis 59 og 60), vedrører forskellen mellem antallet af kvinder, der oppebærer en minimumspension, udtrykt i procentsats, set i forhold til det samlede antal kvinder, der modtager en pension i henhold til ASVG, og denne samme procentsats for mandlige pensionister.

61 Stadig ifølge de statistiske oplysninger, som den forelæggende ret har fremlagt, udgør disse procentsatser imidlertid henholdsvis 57 % for kvindelige pensionister og 25 % for mandlige pensionister.

62 Hvad angår personer, der henhører under ASVG, kunne 75 % af de mandlige pensionister med andre ord nyde godt af den ekstraordinære forhøjelse af pensionerne, hvorimod dette kun gjaldt for 43 % af de kvindelige pensionister.

63 En sådan forskel er tilstrækkelig stor til at udgøre et afgørende indicium for en konklusion — der dog kun kan drages af den forelæggende ret — om, at udelukkelsen af minimumspensioner fra den ekstraordinære forhøjelse, der er fastsat som led i den i hovedsagen omhandlede reguleringsordning, faktisk udsætter en væsentligt større procentsats af kvindelige pensionister for en ugunstig behandling end mandlige pensionister.

64 Hvis disse statistiske oplysninger definitivt lægges til grund af den forelæggende ret, bemærkes, at de heraf følgende indicier ikke ville blive afkræftet, hvis der i forbindelse med denne analyse ligeledes blev taget hensyn til den ekstraordinære stigning i den sats for den kompenserende tillægsydelse i 2008, der ligeledes blev vedtaget ved ændringsloven af 2007, og som modtagerne af minimumspensioner i princippet ligeledes kan nyde godt af.

65 En sammenligning af de respektive procentsatser for mandlige og kvindelige pensionister, der oppebærer minimumspension uden at kunne komme i betragtning til den kompenserende tillægsydelse hovedsageligt på grund af, at husstandens samlede indkomst overstiger den sats, der er fastsat for at kunne oppebære dette tillæg, i forhold til det samlede antal pensionister af begge køn, som oppebærer en pension i medfør af ASVG, viser nemlig, at denne procentsats ifølge de statistiske oplysninger, der er fremlagt af den forelæggende ret, er 47 % for kvindelige pensionister og 14 % for mandlige pensionister.

66 Det fremgår desuden af de samme oplysninger, at 82 % af de kvinder, der oppebærer en minimumspension, ikke modtager supplerende tillægsydelse hovedsageligt på grund af reglen om medregning af ægtefællens indtægter, hvorimod dette kun er tilfældet for 58 % af de mænd, der oppebærer en sådan minimumspension.

67 Disse konklusioner draget på grundlag af statistiske oplysninger indicerer, såfremt de bekræftes af den forelæggende ret, at hvis der blev taget hensyn til den ekstraordinære stigning i satsen for den kompenserende tillægsydelse for 2008 som fastsat i ændringsloven af 2007, ville den konstaterede forskel mellem procentsatsen for

kvindelige pensionister, der blev udsat for en ugunstig behandling som følge af minimumspensionerne udelukkelse fra den ekstraordinære forhøjelse, der blev vedtaget ved samme lov, og procentsatsen for mandlige pensionister ikke blive reduceret, men derimod forøget.

68 Det andet spørgsmål skal derfor besvares med, at artikel 4, stk. 1, i direktiv 79/7 skal fortolkes således, at henset til de statistiske oplysninger, der er fremlagt for den forelæggende ret, og i mangel af oplysninger om det modsatte, kan retten lægge til grund, at bestemmelsen er til hinder for nationale retsforskrifter, der medfører, at en procentsats, der er væsentligt højere for kvindelige end for mandlige pensionsmodtagere, udelukkes fra en ekstraordinær forhøjelse af pensionerne.

Det tredje spørgsmål

69 Med det tredje spørgsmål ønsker den forelæggende ret nærmere bestemt oplyst, om artikel 4, stk. 1, i direktiv 79/7 skal fortolkes således, at såfremt retten i forbindelse med den gennemgang, som den skal foretage for at kunne besvare det andet spørgsmål, skulle nå frem til den konklusion, at en væsentligt højere procentsats af pensionerede kvinder end pensionerede mænd reelt kan have været udsat for en ugunstig behandling på grund af minimumspensionernes udelukkelse fra den ekstraordinære forhøjelse, der er fastsat som led i den i hovedsagen omhandlede reguleringsordning, da kan denne ugunstige behandling begrundes med den omstændighed, at kvinder, der har arbejdet, tidligere kan få udbetalt pension, at de oppebærer pensionen længere eller med den omstændighed, at satsen for den kompenserende tillægsydelse ligeledes var genstand for en ekstraordinær forhøjelse i 2008.

70 I denne forbindelse bemærkes først, at ifølge Domstolens faste praksis er en national foranstaltning, der udgør en indirekte forskelsbehandling, fordi den — selv om den er udformet kønsneutralt — indebærer, at langt flere kvinder end mænd faktisk behandles ugunstigt, i strid med artikel 4, stk. 1, i direktiv 79/7, medmindre denne

foranstaltning er begrundet i objektive forhold, som intet har at gøre med forskelsbehandling på grundlag af køn. Den sidstnævnte betingelse er opfyldt, såfremt de valgte midler er i overensstemmelse med den sociale politik i den medlemsstat, hvis lovgivning er omtvistet, er egnede til at nå det med denne politik forfulgte mål og er nødvendige hertil (jf. i denne retning dom af 8.2.1996, sag C-8/94, Laperre, Sml. I, s. 273, præmis 14 og den deri nævnte retspraksis).

71 Et sådant forhold kan desuden kun anses for at være egnet til at virkeliggøre det angivne mål, såfremt det reelt opfylder hensynet om at nå målet på en sammenhængende og systematisk måde (jf. bl.a. i denne retning dom af 18.11.2010, forenede sager C-250/09 og C-268/09, Georgiev, Sml. I, s. 11869, præmis 56 og den deri nævnte retspraksis).

72 Det fremgår dernæst ligeledes af Domstolens praksis, at selv om det i sidste instans tilkommer den nationale ret, som er enekompetent til at vurdere de faktiske omstændigheder og til at fortolke den nationale lovgivning, at afgøre, om og i hvilket omfang den omtvistede lovbestemmelse er berettiget af et sådant objektivt forhold, er Domstolen, der inden for rammerne af en præjudiciel procedure skal give den nationale ret fyldestgørende svar, dog kompetent til på grundlag af det i hovedsagen oplyste samt de for Domstolen afgivne skriftlige og mundtlige indlæg at vejlede den nationale ret på en sådan måde, at denne kan træffe sin afgørelse (jf. i denne retning dommen i sagen Seymour-Smith og Perez, præmis 67 og 68 og den deri nævnte retspraksis).

73 Endelig har Domstolen flere gange udtalt, at medlemsstaterne ved valget af de foranstaltninger, hvormed målene for deres social- og beskæftigelsespolitik kan realiseres, råder over et vidt skøn (jf. bl.a. dommen i sagen Seymour-Smith og Perez, præmis 74 og den deri nævnte retspraksis).

74 Det påhviler imidlertid medlemsstaten som ophavsmand til den formodet diskriminerende regel at godtgøre, at reglen opfylder et lovligt mål i dens socialpolitik, at målet intet har at gøre med forskelsbehandling på grundlag af køn, og at den med rimelighed kunne antage, at de valgte midler var egnede til at nå det pågældende mål (jf. i denne retning dommen i sagen Seymour-Smith og Perez, præmis 77).

75 Det skal herefter, henset til disse principper, der kan udledes af retspraksis, undersøges, om en eller flere af de grunde, der er fremført for den forelæggende ret, og som er gengivet i det tredje præjudicielle spørgsmål, kan begrunde den i hovedsagen omhandlede indirekte forskelsbehandling, såfremt retten fastslår, at der er tale om en sådan forskelsbehandling efter den gennemgang, som det påhviler den at foretage, idet der tages hensyn til elementer, som Domstolen har angivet ved besvarelsen af det andet spørgsmål.

76 Hvad for det første angår den begrundelse, der støttes på, at kvindelige arbejdstagere kan få udbetalt pension i en yngre alder, hvorfor de generelt har ydet færre bidrag end mandlige arbejdstagere, er en sådan omstændighed, der har sammenhæng med den ligevægt, der skal bestå i en bidragsfinansieret social sikringsordning mellem indbetalte bidrag og udredte ydelser, et af de forhold, der forklarer, at pensionsniveauet for kvindelige arbejdstagere gennemsnitligt er lavere.

77 Denne begrundelse kan imidlertid under ingen omstændigheder begrunde, at kvinder, der får udbetalt en minimumspension, udelukkes fra at drage fordel af den ekstraordinære forhøjelse af pensionerne, der er fastsat som led i den i hovedsagen omhandlede reguleringsordning.

78 Som den forelæggende ret har anført, fastsættes der ved denne reguleringsordning nemlig en tilpasning af pensionerne, der har til formål at opretholde pensionens købekraft i forhold til udviklingen i forbrugerpriserne.

79 Det er følgelig åbenbart, at denne tilpasning ikke udgør en ydelse, der udgør en modydelse for indbetalte bidrag. Den kan derfor ikke påberåbes for at begrunde, at modtagere af minimumspensioner udelukkes fra en regulering af deres pensioner.

80 En begrundelse støttet på den omstændighed, at kvinder generelt har indbetalt færre bidrag end mænd, er følgelig ikke relevant inden for rammerne af undersøgelsen af en eventuel begrundelse for, at de udelukkes fra en reguleringsforanstaltning som den i hovedsagen omhandlede.

81 Der skal dernæst foretages en prøvelse af den begrundelse, der er støttet på, at kvinder, der har arbejdet, oppebærer deres pension længere som følge af, at kvinders forventede levetid gennemsnitligt er længere.

82 Denne begrundelse omhandler i lighed med den, der vedrører den omstændighed, at kvindelige pensionister har indbetalt færre bidrag, den ligevægt, der skal være i en bidragsfinansieret social sikringsordning mellem bidrag og ydelser ved fastsættelse af størrelsen af sidstnævnte.

83 Der er imidlertid ingen sammenhæng mellem denne begrundelse og udelukkelsen af modtagere af minimumspensioner fra at drage fordel af den ekstraordinære forhøjelse, der er fastsat som led i den i hovedsagen omhandlede reguleringsordning.

84 Som den forelæggende ret har anført, og som nævnt i denne doms præmis 78, er formålet med denne reguleringsordning at sikre, at pensionens købekraft opretholdes i forhold til udviklingen i forbrugerpriserne.

85 Et sådant formål har imidlertid ikke noget at gøre med det, som den påberåbte begrundelse er støttet på, hvilken begrundelse på sin side tilsigter at sikre den finansielle ligevægt mellem bidrag og ydelser ved fastsættelsen af disse sidstnævnte.

86 Kvinders gennemsnitligt længere levetid kan således ikke påberåbes som begrundelse for, at modtagere af minimumspensioner udelukkes fra en ekstraordinær forhøjelse, der har til formål at opretholde pensionernes købekraft.

87 Der skal endelig foretages en prøvelse af den tredje begrundelse for at udelukke minimumspensionerne fra den ekstraordinære forhøjelse, der er fastsat som led i den i hovedsagen omhandlede reguleringsordning for 2008, navnlig ved ASVG's § 634, stk. 10, i den affattelse heraf, der følger af ændringsloven af 2007, nemlig den ekstraordinære stigning ligeledes for 2008 fastsat ved samme ændringslov af satsen for den kompenserende tillægsydelse, som modtagerne af minimumspensioner i princippet nyder godt af.

88 For at undersøge, om denne berettigelse er velbegrundet, skal der ifølge den forelæggende ret tages hensyn til, at denne ekstraordinære stigning kun giver anledning til en faktisk forhøjelse af den kompenserende tillægsydelse, hvis betingelsen om medregning af ægtefællens indtægter er opfyldt, dvs. betingelsen om, at pensionens bruttobeløb forhøjet med pensionistens og dennes samlevende ægtefælles øvrige nettoindtægter ikke må overstige det relevante beløb for denne sats, hvorimod tildeling af den ekstraordinære forhøjelse ikke er underlagt en sådan betingelse om medregning af andre indtægter for så vidt angår højere pensioner.

89 Herved bemærkes, at Domstolen allerede har fastslået, at den kompenserende tillægsydelse har til formål at sikre den berettigede et nødvendigt minimum, såfremt pensionen er utilstrækkelig (dom af 29.4.2004, sag C-160/02, Skalka, Sml. I, s. 5613, præmis 26).

90 Denne ydelse forfølger således et legitimt socialpolitisk formål, der intet har at gøre med forskelsbehandling på grund af køn (jf. i denne retning vedrørende et tillæg til en social sikringsydelse på minimumsniveau dom af 11.6.1987, sag 30/85, Teuling, Sml. s. 2497, præmis 15-17).

91 Det fremgår endvidere af Domstolens praksis, at ydelsen af en minimumsindtægt er en integrerende del af medlemsstaternes socialpolitik, og at medlemsstaterne har en rimelig skønsmargen med hensyn til de sociale beskyttelsesforanstaltningers art og de konkrete betingelser for deres gennemførelse (jf. Molenbroek-dommen, præmis 15).

92 Domstolen har i øvrigt for så vidt angår nationale ordninger, der omfatter en social sikringsydelse på minimumsniveau, fastslået, at tillæg til en sådan ydelse, selv om de fortrinsvis kommer mænd til gode som følge af anvendelsen af regler, der kræver, at ægtefællens indkomst medregnes, principielt var begrundede i forhold til direktiv 79/7 (Teuling-dommen, præmis 17, og Molenbroek-dommen, præmis 16 og 17).

93 Den udelukkelse fra at drage fordel af den kompenserende tillægsydelse, der følger af anvendelsen af reglen om medregning af ægtefællens indtægter, kan, selv om den i overvejende grad skulle ramme kvindelige pensionister, på samme måde begrundes ved formålet om at sikre, at pensionen ikke er lavere end det sociale minimum.

94 For så vidt som den ekstraordinære stigning i satsen for den kompenserende tillægsydelse påberåbes som begrundelse for, at modtagere af minimumspensioner udelukkes fra den ekstraordinære forhøjelse, der er fastsat som led i den i hovedsagen omhandlede reguleringsordning med den begrundelse, at stigningen har til formål at kompensere for virkningerne af denne udelukkelse, skal en sådan regel om medregning af ægtefællens indtægter imidlertid ligeledes kunne begrundes ud fra formålet med selve reguleringsordningen.

95 Dette er imidlertid ikke tilfældet, eftersom der ikke er nogen sammenhæng mellem denne regel om medregning af ægtefællens indtægter og formålet med selve reguleringsordningen, der som nævnt tilsigter at opretholde pensionernes købekraft i forhold til udviklingen i forbrugerpriserne.

96 Den omstændighed, at modtageren af en minimumspension eller dennes ægtefælle råder over andre indtægter, indebærer derimod på ingen måde, at en sådan pension i lighed med højere pensioner ikke skulle kunne komme i betragtning ved den ekstraordinære forhøjelse med henblik på at opretholde disse pensioners købekraft.

97 Argumentet om, at det ikke er nødvendigt at indrømme en ekstraordinær forhøjelse i tilfælde, hvor pensionister og deres ægtefæller tilsammen råder over tilstrækkelige midler til, at de ikke befinder sig under det sociale minimum, kan ikke påberåbes som objektiv begrundelse for ulige behandling af personer, der oppebærer en minimumspension, og personer, der oppebærer en højere pension, for så vidt som disse sidstnævnte som følge af deres pensioner alene principielt råder over tilstrækkelige midler (jf. analogt dom af 13.12.1989, sag C-102/88, Ruzius-Wilbrink, Sml. s. 4311, præmis 16).

98 Da det kun er modtagerne af minimumspensioner, der er underlagt en betingelse om medregning af ægtefællens indtægter ved vurderingen af, om de eventuelt har ret til den kompenserende tillægsydelse, hvis forhøjelse kan neutralisere virkningen af at være udelukket fra en reguleringsforanstaltning, som modtagere af alle andre pensioner nyder godt af, kan det ikke, henset til den retspraksis, der er nævnt i denne doms præmis 70 til 74, lægges til grund, at medlemsstaten som ophavsmand til den formodet diskriminerende regel har godtgjort, at den med rimelighed kunne antage, at den ekstraordinære forhøjelse af den kompenserende tillægsydelse, der er påberåbt som begrundelse i henhold til artikel 4, stk. 1, i direktiv 79/7, reelt opfyldte hensynet om at nå målet med den i hovedsagen omhandlede reguleringsordning, der består i at

opretholde pensionernes købekraft, og at den var iværksat på en sammenhængende og systematisk måde.

99 Andre forhold understøtter i øvrigt denne konklusion.

100 Som nævnt i denne doms præmis 66, fremgår det nemlig af de statistiske oplysninger, som den forelæggende ret har fremlagt, at 82 % af de kvinder, der oppebærer en minimumspension, ikke modtager kompenserende tillægsydelse som følge af anvendelsen af reglen om medregning af ægtefællens indtægter, hvorimod dette kun er tilfældet for 58 % af mænd, der oppebærer en minimumspension.

101 Det følger heraf, at for langt størstedelen af kvinder, der oppebærer en minimumspension, kan stigningen i satsen for den kompenserende tillægsydelse rent faktisk ikke udligne virkningen af, at modtagere af minimumspensioner er udelukket fra den ekstraordinære forhøjelse.

102 Disse oplysninger indicerer derimod, at den ekstraordinære forhøjelse af satsen — eftersom en væsentlig højere procentsats af mænd, der oppebærer en minimumspension, modtager kompenserende tillægsydelse — i langt højere grad kan være til fordel for disse, således at denne foranstaltning yderligere forstærker den forskelsbehandling, som kvinder, der modtager en minimumspension, er udsat for.

103 I denne sammenhæng har Domstolen fastslået, at undtagelser til bestemmelser i en lov i visse tilfælde kan påvirke lovens sammenhæng, navnlig når de på grund af deres rækkevidde fører til et resultat, som er i strid med det formål, som loven efterstræber (dom af 12.1.2010, sag C-341/08, Petersen, Sml. I, s. 47, præmis 61, og af 21.7.2011, forenede sager C-159/10 og C-160/10, Fuchs og Köhler, Sml. I, s. 6919, præmis 86).

104 Det tredje spørgsmål skal derfor besvares med, at artikel 4, stk. 1, i direktiv 79/7 skal fortolkes således, at såfremt den forelæggende ret i forbindelse med den gennemgang, som den skal foretage for at kunne besvare det andet spørgsmål, skulle nå frem til den konklusion, at en væsentligt højere procentsats af pensionerede kvinder end pensionerede mænd reelt kan have været udsat for en ugunstig behandling på grund af minimumspensionernes udelukkelse fra den ekstraordinære forhøjelse, der er fastsat som led i den i hovedsagen omhandlede reguleringsordning, da kan denne ugunstige behandling ikke begrundes med den omstændighed, at kvinder, der har arbejdet, tidligere kan få udbetalt pension, at de oppebærer pensionen længere og heller ikke med den omstændighed, at satsen for den kompenserende tillægsydelse ligeledes var genstand for en ekstraordinær forhøjelse i 2008.

Sagens omkostninger

105 Da sagens behandling i forhold til hovedsagens parter udgør et led i den sag, der verserer for den forelæggende ret, tilkommer det denne at træffe afgørelse om sagens omkostninger. Bortset fra nævnte parters udgifter kan de udgifter, som er afholdt i forbindelse med afgivelse af indlæg for Domstolen, ikke erstattes.

På grundlag af disse præmisser kender Domstolen (Fjerde Afdeling) for ret:

1) Artikel 3, stk. 1, i Rådets direktiv 79/7/EØF af 19. december 1978 om gradvis gennemførelse af princippet om ligebehandling af mænd og kvinder med hensyn til social sikring skal fortolkes således, at en ordning med årlig regulering af pensioner som den i hovedsagen omhandlede henhører under

direktivets anvendelsesområde og derfor falder ind under forbuddet mod forskelsbehandling i direktivets artikel 4, stk. 1.

2) **Artikel 4, stk. 1, i direktiv 79/7 skal fortolkes således, at henset til de statistiske oplysninger, der er fremlagt for den forelæggende ret, og i mangel af oplysninger om det modsatte, kan retten lægge til grund, at bestemmelsen er til hinder for nationale retsforskrifter, der medfører, at en procentsats, der er væsentligt højere for kvindelige end for mandlige pensionsmodtagere, udelukkes fra en ekstraordinær forhøjelse af pensionerne.**

3) **Artikel 4, stk. 1, i direktiv 79/7 skal fortolkes således, at såfremt den forelæggende ret i forbindelse med den gennemgang, som den skal foretage for at kunne besvare det andet spørgsmål, skulle nå frem til den konklusion, at en væsentligt højere procentsats af pensionerede kvinder end pensionerede mænd reelt kan have været udsat for en ugunstig behandling på grund af minimumspensionernes udelukkelse fra den ekstraordinære forhøjelse, der er fastsat som led i den i hovedsagen omhandlede reguleringsordning, da kan denne ugunstige behandling ikke begrundes med den omstændighed, at kvinder, der har arbejdet, tidligere kan få udbetalt pension, at de oppebærer pensionen længere og heller ikke med den omstændighed, at satsen for den kompenserende tillægsydelse ligeledes var genstand for en ekstraordinær forhøjelse i 2008.**

Underskrifter